

Handlingsplan för livsmedelskedjan i Örebro län 2018-2023

- hållbar tillväxt och utveckling i hela livsmedelssektorn

Titel: Handlingsplan för livsmedelskedjan i Örebro län 2018-2023
– hållbar utveckling i hela livsmedelssektorn.

Utgivare: Region Örebro län

Författare: Mikael Jorstig, Region Örebro län
Helena Högberg Åkerhielm, Länsstyrelsen i Örebro län

Kontaktperson: Kristina Eklöf, Områdeschef Näringslivsutveckling, Region Örebro län
Helena Högberg Åkerhielm, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Örebro län

Publikationsnummer: 18RS3615

Bilder: Mostphotos

Förord

Denna regionala handlingsplan ska göra det tydligt hur vi i Örebro län bidrar till målen i den nationella livsmedelsstrategin. Detta genom att på olika sätt arbeta för en ökad hållbar produktion och konsumtion av livsmedel i vårt län. Vi tror på att stärka hela vår livsmedelskedja, från idé och innovation, via primärproduktion och förädling, till kund och konsument.

Örebro län har goda förutsättningar för primärproduktion som är viktiga att fortsätta utveckla. Flera av länets produktionsgrenar i primärproduktion har en positiv värdetillväxt och att behålla utvecklingskraften i dessa delar av livsmedelskedjan är avgörande.

Vi vill koppla samman mat, livsmedel och måltidsupplevelse med positiva upplevelser och erfarenheter av Örebro län. Vi ska bidra till att utveckla och odla vår regionala särart och stärka redan starka varumärken. Vi ska genom vårt arbete förknippas med innovation och kunskapsutveckling runt hållbarhets- och hälsoaspekter kopplat till livsmedel. Här vill vi bli föregångare och samverka med akademi, industri och besöksnäring för att stärka länets identitet och regionala attraktionskraft.

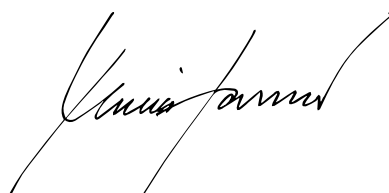
Den regionala handlingsplanen för livsmedelskedjan har tagits fram i bred samverkan mellan akademi, näringsliv, offentliga organisationer och civilsamhället. I det fortsatta utvecklingsarbetet blir detta en framgångsfaktor. Att tillsammans mobilisera kraft ur handlingsplanen bidrar till en långsiktig, hållbar tillväxt där Örebro läns livsmedelskedja har en viktig roll. Målet är att länet ska bli mer förknippat med innovation, förädling och produktion av livsmedel med hög kvalitet. Denna samverkan kan bidra till utveckling med fokus på nya lösningar och produkter och i förlängningen sysselsättning.

Livsmedel är livgivande. Både i sig självt men även som en källa till utkomst för många i vårt län och som en katalysator av hälsa och välmående för länets invånare. Handlingsplanen tar upp alla delar av livsmedelskedjan och arbetet framåt handlar just om detta – mat, hållbarhet och hälsa.

Denna handlingsplan lägger grunden för att tillsammans stärka hela Örebro läns livsmedelskedja.

Irén Lejégren
Ordförande nämnden för regional tillväxt
Region Örebro län

Maria Larsson
Landshövding Örebro län
Länsstyrelsen i Örebro län

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Konkurrenskraft, konsument och marknad.....	8
Offentlig konsumtion och upphandling	8
Regler och villkor	8
Kunskap, innovation och samverkan.....	8
Inledning	9
Utgångspunkter.....	11
Så här har vi startat arbetet i länet	11
Övergripande perspektiv och samhällsutmaningar	12
Det Europeiska perspektivet.....	13
Det nationella perspektivet	15
Jämställdhet, inkludering och social hållbarhet.....	16
Koppling till andra övergripande visioner, mål och strategier i Örebro län.....	17
Regional utvecklingsstrategi för Örebro län.....	17
Innovationsstrategi Örebroregionen – en strategi för Smart specialisering	18
Landsbygdsprogrammet	19
Energi- och klimatprogrammet för Örebro län 2017–2020.....	20
Regional handlingsplan för grön infrastruktur	21
Nulägesbeskrivning.....	21
Lantbruket i Örebro län	21
Produktionsvärdet i primärproduktionen.....	21
Företagsstrukturen i lantbruket.....	22
Vilt.....	23
Marknad.....	23
Lantbrukets råvarumarknad.....	23
Konsumenten.....	23
Offentliga måltider.....	24
Koppling till besöksnäring och turism	24
Länets förädlingsindustri	25
Utbildning, kompetensförsörjning och forskning	26
Utbildning.....	26
Kompetensförsörjning.....	27

Forskning	28
Regional samverkan inom livsmedelsområdet	29
Samarbeten i länet.....	29
Storregional samverkan.....	30
Innovation	30
Innovationsstödjande strukturer.....	31
Resultat av analys, enkät och SWOT	32
Sammanställning SWOT för handlingsområde Konsument och marknad.....	33
Sammanställning SWOT för handlingsområde Offentlig upphandling ...	33
Sammanställnings SWOT för handlingsområde Konkurrenskraft, regler och villkor.....	34
Sammanställning SWOT för handlingsområde Kunskap och innovation	35
Samverkansplattform, handlingsområden och prioriterade åtgärder.....	35
Samverkans- och utvecklingsplattform	36
Samverkan inom livsmedelskedjan	36
Handlingsområden.....	37
Konurrenskraft, konsument och marknad.....	37
Offentlig konsumtion och upphandling	38
Regler och villkor	40
Kunskap och innovation	41
Genomförande	43
Tidplan.....	43
Mobiliserande samverkan för utveckling i livsmedelskedjan	44
Roller och uppföljning.....	44
Gemensam samordningsgrupp	44
Arbetsgrupper	44
Region Örebro län	45
Länsstyrelsen.....	46

Sammanfattning

Det finns få områden som på samma sätt som livsmedelssektorn, tydligare visar på behovet av att ha ett systemperspektiv på övergripande samhällsutmaningar. Globalisering, demografiska förändringar, klimatfrågan, urbanisering och digitalisering är trender som alla påverkar hur hållbarhet och miljö kan kopplas till hälsa, livsmedelsförsörjning och utvecklings- och tillväxtfrågor.

Vi som län är en del av ett sammanhang och måste identifiera vårt unika bidrag till dessa samhällsutmaningar. För att stärka vår roll behövs samverkan med andra regioner, nationellt och internationellt. Men kanske viktigast är att vi inom vårt län hittar effektiva sätt att samverka mot gemensamt uppsatta mål.

Denna regionala handlingsplan pekar ut en riktning och gemensamma målsättningar som tillsammans ska bidra till en ökad produktion och konsumtion av regionala livsmedel samt en hållbar och stark livsmedelskedja i länet.

Våra regionala behov, våra specialiseringar och specifika utmaningar i länet ska styra innehållet i arbetet. Genom detta bidrar vi även till målen i den nationella livsmedelsstrategin och nyligen beslutade den regionala utvecklingsstrategin, RUS.

I bred samverkan ska vi bidra till en konkurrenskraftig livsmedelskedja, från forskning, via primärproduktion till förädling mot konsument, där den totala livsmedelsproduktionen ökar och bidrar till fler jobb och hållbar tillväxt i Örebro län.

I samråd med ett antal aktörer och representanter för näringslivet, akademien, offentlig sektor och civilsamhälle har vi definierat fyra handlingsområden inom vilka vi vill arbeta med ett antal uppsatta prioriterade åtgärder. Varje handlingsområde bär en långsiktig målbild mot 2030;

Konkurrenskraft, konsument och marknad

Länet har en hållbar och lönsam livsmedelskedja med ökad primärproduktion, förädling och export i de gröna näringarna. Efterfrågan drivs av kunder som har kunskap och möjlighet att göra medvetna val. Dessa val bidrar till att driva marknaden mot en hållbar livsmedelskedja. Nya affärsmodeller och hållbara logistiklösningar skapar lönsamhet och tillväxt både industriellt och småskaligt.

Offentlig konsumtion och upphandling

Länets offentliga aktörer driver efterfrågan på varor och tjänster ur den regionala livsmedelskedjan. Genom upphandling bidrar det offentliga köket till att öka kunskapen om mervärdet i den regionala livsmedelskedjan och sambandet mellan livsmedel, hållbarhet och hälsa.

Regler och villkor

Företagen har lätt att få tillgång till ökad kunskap om regler och tillsyn. I tillsyn av regelverk och företagsrådgivning finns det råd och stöd till företagen i hela livsmedelskedjan så att det är lätt för företagen att göra rätt och att utvecklas. Konkurrenskraft och hållbarhet går hand i hand.

Kunskap, innovation och samverkan

Örebroregionens innovationssystem bidrar till mer och fler hållbara innovationer i livsmedelskedjan. Samverkan mellan offentlig sektor, forskning och näringsliv skapar möjligheter till utveckling i livsmedelskedjan.

Långsiktig samverkan skapar acceleration och kunskapsutveckling i livsmedelskedjan, ökad innovationskraft och främjar företagens entreprenörskap. Strategisk samverkan säkrar kompetensförsörjning och kunskapsutveckling i hela livsmedelskedjan.

Inledning

Den nationella livsmedelsstrategin, *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*, antogs av riksdagen i juni 2017.¹ Den tar sikte mot år 2030 och ska bidra till att potentialen i hela livsmedelskedjan nyttjas fullt ut. Alla de olika delarna i livsmedelsproduktionen ska bidra, hela vägen från forskning, via primärproduktion till konsument.

Det övergripande målet för livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta miljömål nås. Syftet med detta är att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Målet är att den svenska livsmedelskedjan år 2030 är globalt konkurrenskraftig, innovativ, hållbar och attraktiv att verka inom².

Behovet av en livsmedelsstrategi har sitt ursprung i utmaningar som vi delar globalt med en ökande befolkning, både i världen och i Sverige. Enligt FN kommer behovet av mat att öka med 60 procent fram till år 2050. Samtidigt påverkar klimatförändringar möjligheterna till livsmedelsförsörjning negativt i många delar av världen. Svensk matproduktion kan bidra utifrån tillgången på goda naturresurser, hög kunskapsnivå, innovation, miljömedvetenhet, bra djurskydd och EU:s lägsta användning av antibiotika. Parallellt med dessa möjligheter finns utmaningar i form av bristande lönsamhet i branschen och hård internationell konkurrens.

I Sverige bidrar livsmedelsproduktionen med jobb och långsiktigt hållbar tillväxt i hela landet. Den bidrar även till att upprätthålla en attraktiv landsbygd och till de miljövärden som är beroende av en aktiv jordbruksverksamhet.

Vår regionala handlingsplan ska tydliggöra hur vi i Örebro län bidrar till de nationella målen i livsmedelsstrategin genom att på olika sätt gynna en ökad hållbar produktion och konsumtion av livsmedel i länet.

Syftet med den regionala handlingsplanen är att ge oss i länet en gemensam riktning och visa på prioriterade åtgärder för hur vi tillsammans kan ta tillvara länets potential för utveckling och tillväxt inom livsmedelssektorn.

Det övergripande målet är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar och bidrar till fler jobb och hållbar tillväxt i hela Örebro län. Inom ramen för arbetet med att ta fram den regionala

¹ <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/en-livsmedelsstrategi-for-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet>

² Ibid.

handlingsplanen för livsmedelssektorn har fyra handlingsområden identifierats. Inom dessa har en målbild formulerats och aktuella åtgärder identifierats. Dessa återfinns i kapitel sex. I de inledande kapitlen beskrivs utgångspunkter för arbetet, kopplingar till andra strategier och program i länet samt en beskrivning av den nulägesanalys och SWOT som ligger till grund för handlingsplanen.

Utgångspunkter

I hela livsmedelskedjan finns det många möjliga och uppenbara kopplingar till andra verksamheter i länet. Det finns kopplingar till primärproduktion och förädlingsindustri inom själva branschen. Till logistik och handel genom distributionsledet och flera kopplingar till offentlig sektor genom såväl upphandling som bredare perspektiv på hälsa och miljö, till exempel genom det offentliga köket. Det finns även direkt koppling till specifika branscher och till forskning och utbildning.

I alla delar är det viktigt med kompetensförsörjning och kompetensutveckling, kunskap, utbildning, forskning och innovation, för att bidra till utveckling och effektivisering. I denna handlingsplan har vi som ambition att inkludera alla de olika leden.

För att uppnå målen i den nationella livsmedelsstrategin och för att arbeta i den riktning som vi tar ut i den regionala handlingsplanen behöver vi jobba tillsammans i samverkan mellan akademi, civilsamhälle, offentlig sektor och näringsliv. Alla bidrar utifrån sitt ansvar och sin specifika roll för att leda arbetet i den övergripande riktningen.

Så här har vi startat arbetet i länet

För att genomlysna förutsättningarna för utveckling i hela livsmedelskedjan har en bred förankring varit nödvändig i processen. Arbetet har haft sin utgångspunkt i tre separata delar:

- En nulägesanalys av länets livsmedelsbransch som utgjort ett centralt kunskapsunderlag för arbetet.
- En SWOT som sammanfattar arbetet i de workshops som hölls tidigt i processen.

- Det arbete som legat till grund för Örebroregionens Innovationsstrategi för Smart Specialisering³, där en av två prioriteringar är *”Livsmedel i skärningen mellan hållbarhet, hälsa, miljö och måltid”*.

Bakgrunden till det är en analys av länets förutsättningar där livsmedelsområdet bedöms ha särskilt goda förutsättningar för utveckling med koppling till forskning och innovation i länet.

Resultatet av dessa delar har sedan förankrats med centrala aktörer inom offentlig verksamhet, civilsamhälle, näringsliv och akademi.

Övergripande perspektiv och samhällsutmaningar

Utgångspunkten i det regionala arbetet är den nationella livsmedelsstrategin. Det övergripande målet med den är en ökad svensk livsmedelsproduktion, tillväxt i hela landet, en ökad självförsörjningsgrad och minskad sårbarhet i livsmedelskedjan samtidigt som relevanta miljömål uppnås.

På övergripande nivå är det dock även viktigt att lyfta de målsättningar som finns runt våra gemensamma samhällsutmaningar. De 17 målen i Agenda 2030 är relevanta för oss i arbetet och syftar bland annat till att utrota fattigdom och hunger samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade och adresserar hållbar utveckling utifrån tre dimensioner: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

³ Bearbetning efter Oxford Research (2016). https://www.regionorebrolan.se/Files-sv/%C3%96rebro%20l%C3%A4ns%20landsting/Regional%20utveckling/N%C3%A4ringslivsutveckling/Dokument/%C3%96rebro%20strykepositionsanalysOxford%20Research_20160921.pdf

Flera av dessa mål har direkt betydelse i arbetet och finns också med i den nationella Livsmedelsstrategin. Det rör ett brett spann av målsättningar från utrotning av hunger, hållbar konsumtion, hållbara innovationer till ekosystem och biologisk mångfald.

Det europeiska perspektivet

En betydande del av regional tillväxt- och utvecklingsfinansiering hämtar kraft i europeiska finansieringsinstrument. Därför är det viktigt att beakta de centrala av dessa. Horisont 2020⁴ är EU:s ramprogram för forskning och innovation. Den största delen av finansieringen inom ramprogrammet går till utvecklingsprojekt som ska lösa breda samhällsutmaningar. Därför är det enkelt att hitta kraft i H2020, inte minst som förarbeten inför det kommande nionde ramprogrammet (med arbetsnamnet Horisont Europa) för forskning och innovation indikerar att dessa inriktningar i stor utsträckning kommer vara aktuella även efter 2020 i samhällsövergripande uppdrag:

- Hälsa, demografiska förändringar och välbefinnande.
- Livsmedelstrygghet, hållbart jord- och skogsbruk, marin-, maritim- samt insjöforskning och bioekonomi.
- Säker, ren och effektiv energi.
- Smarta, gröna och integrerade transporter.
- Klimatåtgärder, miljö, resurseffektivitet och råvaror.
- Europa i en föränderlig värld - Inkluderande, innovativa och reflekterande samhällen.

⁴ Europeiska kommissionen (u.å.). *Horizon 2020*. <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en..>

- Säkra samhällen – säkerställa frihet och trygghet för Europa och dess medborgare.

Flera utmaningar knyter direkt an till en regional handlingsplan för livsmedelskedjan och mot flera aktörers kärnverksamheter. Exempelvis berör primärproduktionen flera av målen direkt som rent vatten, hållbar energi och klimat. Länets styrka inom livsmedel och även nutrition ligger närmare relaterad till hälsoutmaningen.

Transportutmaningen är relevant för länets stora logistikbransch, särskilt då den fokuserar på smarta transporter. Här kan kopplingar göras även till hållbara transporter, distribution i livsmedelskedjan. Utmaningen för klimat och miljö är relevant då den innefattar aktiviteter både inom natur och teknik och inom samhälle.

Food2030⁵ är EU:s forskningsagenda för livsmedel och nutrition, men den hanterar även ett bredare perspektiv där nya, cirkulära affärsmodeller, innovation i livsmedelskedjan och klimat- och hållbarhetsperspektiven pekas ut. Food2030 ger en fingervisning om livsmedelsrelaterade utlysningar och inriktningar för politiken i kommande programperiod. Därför är den avgörande att ta hänsyn till i det kommande arbetet med att initiera regionala utvecklingsinitiativ inom livsmedelskedjan.

EU-kommissionens plattform för Smart Specialisering inom Agro Foods

Direkt kopplat till Örebroregionens innovationsstrategi för Smart Specialisering och dess inriktning mot livsmedelskedjan, ligger den så kallade tematiska plattformen för Agro Foods, som drivs av EU-kommissionen. Dess uppgift är att utverka stöd till regioner med gemensamma utvecklingsområden inom Smart Specialisering. Inom denna plattform har Region Örebro län en central position och verkar redan idag inom flera samarbeten med andra europeiska regioner, till exempel Toscana, North Drabant, med flera i innovation- och utvecklingsprojekt kopplade till livsmedelskedjan. Här är det interregionala samarbetet inom Östra Mellansverige som beskrevs ovan en viktig samverkansarena.

Plattformen bevakas av Region Örebro läns EU kontor, Central Sweden i linje med den beställning som görs årligen avseende strategiska bevakningsområden.

⁵ <https://ec.europa.eu/research/bioeconomy/index.cfm?pg=policy&lib=food2030>

Det nationella perspektivet

Vi kan också hämta inspiration i det hållbarhetsarbete som görs på nationell nivå inom livsmedelshanteringen. Att ta hänsyn till kunskap och samverkan runt de miljömål som till exempel Naturvårdsverket⁶ och Livsmedelsverket⁷ driver är viktigt. Genom att anamma och förstå perspektiv runt matsvinn, matvanors klimatpåverkan, avfallsmängder, miljöanpassade förpackningar med mera kan det regionala arbetet bidra till nationella ambitioner inom en hållbar livsmedelshantering. Särskilt intressant för ett tillväxtarbete kopplat till hållbarhetsfrågorna är det manifest från Livsmedelsföretagen där de listar fyra följande punkter⁸:

- svinn
- energieffektivitet
- förnybar energi
- hållbara transporter

Flera av punkterna tar sikte på att minska livsmedelsbranschens klimatutsläpp. Livsmedel står för en betydande del av utsläppen av växthusgaser. Men en viktig åtgärd som manifestet inte tar upp är förändringar i konsumtion, i riktning mot mer klimatsmarta livsmedel, något som Jordbruksverket bedömer kommer att vara avgörande för att nå klimatmålen. Mer klimatsmarta proteinkällor och möjligheter att stimulera konsumenterna att välja sådana är något som har nämnts i processen kring detta dokumentets utveckling.

Det finns även andra frågor som är relevanta för livsmedelsförsörjningen som system: biologisk mångfald, biobaserad ekonomi och djurskydd. Sett ur ett systemperspektiv ingår livsmedelsindustrin i den biobaserade ekonomin och frågor om hur restprodukter, biprodukter och svinn kan återföras in i systemet är centrala för att sluta kretsloppen och bidra till en cirkulär ekonomi.

Att öka den generella kunskapen om hållbarhetsperspektivet kopplat till hela livsmedelskedjan från innovation via primärproduktion till slutkund, blir därför en viktig ansats i det fortsatta arbetet.

⁶ <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Konsumtion-och-produktion/Hallbar-mat/>

⁷ <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/miljo/miljomal>

⁸ Livsmedelsföretagen (2013). *Livsmedelsindustrins hållbarhetsmanifest*.20

Jämställdhet, inkludering och social hållbarhet.

Jämställdhet mellan kvinnor och män är en generell förutsättning för god utveckling. Av det följer att i samtliga nationella och internationella strategiska dokument för en hållbar utveckling ses jämställdhet som avgörande för en god utveckling. Så även i detta arbete.

Det finns ett samband mellan jämställdhet och ekonomisk tillväxt. Tillväxt återspeglar till stor del hur människors kompetens, talang och skaparkraft tas tillvara, inte minst på arbetsmarknaden. Ökad jämställdhet kan bidra till ekonomisk tillväxt genom att minska horisontell och vertikal segregation på arbetsmarknaden, det vill säga att kvinnor och män arbetar i olika näringsgrenar eller har olika yrken. Om denna segregering minskar – i fall kvinnor och män väljer utbildning och yrke efter intresse och fallenhet och inte efter kön – ökar sannolikheten att både kvinnors och mäns kompetens tas tillvara.

Andelen jordbruksföretagare som är kvinnor har dock ökat i länet sedan 2005 och 2016 var 361 av länets lantbruksföretagare kvinnor. Denna utveckling är en spegling av den i övriga Sverige, där andelen kvinnliga lantbruksföretagare vuxit från 14 % 2005 till 17 % 2016. Andelen kvinnor som är sysselsatta inom jordbruket ökar även den, en utveckling i linje med riket totalt sett, där andelen sysselsatta kvinnor i jordbruket var 43 % 2016.

Bland de ledande förädlade företagen är det endast 6 stycken (16 %) som har en kvinna som ledande befattningshavare. Hos de allra största företagen är det uteslutande män som är ledande befattningshavare.

Social hållbarhet kan verka som en framgångsfaktor. En inkluderande livsmedelskedja är en livsmedelskedja som tar vara på hela potentialen för utveckling. Att tänka nytt kring vilka förmågor som kan lösa vilka problem och utmaningar, gäller såväl inom kunskapsutvecklingen som i ledet där lösningen ska förverkligas genom entreprenörskap i livsmedelskedjans företag eller i offentliga strukturer. Det gäller även för användarledet, det vill säga kunder och konsumenter. Här är det avgörande att bredda perspektivet till att innefatta även civilsamhällets aktörer enligt en så kallad Quad-Helix⁹ logik. Det är även en grundläggande rättighetsfråga att driva öppna och inkluderande processer för att säkra att framtida generationer kan tillgodogöra sina behov och att alla ska ha lika villkor att delta i hela samhället.

Det inkluderande perspektivet är avgörande för att skapa förutsättningar för att stärka ungas perspektiv på aktiviteter kopplade till denna handlingsplan. Detta kan vara en framgångsfaktor för hur generationsväxlingen i

⁹ Se bl.a. <https://cor.europa.eu/en/documentation/studies/Documents/quadruple-helix.pdf>

livsmedelskedjan kan mötas och därigenom bidra till att adressera problematiken med kompetensförsörjning i branschen. Det samma kan sägas gälla för utrikesfödda, som utöver det ovan nämnda även kan bidra med värdefulla kunskaper och kontakter till exempel när det gäller nya produkter, nya sätt att tänka runt livsmedel och bidra till att öppna upp nya marknader för export för länets företag. Det finns belagda samband mellan social hållbarhet och tillväxt som belyser ökad lönsamhet, innovationsförmåga och socialt kapital, effektivare kompetensförsörjning och regional attraktivitet. Att arbeta aktivt med att integrera jämställdhetsperspektivet för att skapa en hävstång i arbetet med denna handlingsplan och i de kommande aktivitetsplanerna är därför viktigt.

Koppling till andra övergripande visioner, mål och strategier i Örebro län

Den regionala handlingsplanen för livsmedelssektorn i Örebro län behöver relatera till andra visioner, mål och strategier som på olika sätt anger inriktning för det regionala utvecklingsarbetet i länet. Kraften i vårt regionala arbete och de prioriterade insatser vi vill göra stärks om de samverkar med redan befintliga, beslutade styrdokument på olika nivåer.

Vi har valt att i detta arbete lägga tonvikten vid ett urval ur redan beslutande strategier relaterade till området.

Regional utvecklingsstrategi för Örebro län

I mars 2018 antogs en ny Regional Utvecklingsstrategi (RUS)¹⁰. Dokumentet är en strategi för utvecklingen av Örebro län fram till 2030 och är framtagen tillsammans med regionens alla kommuner och andra intressenter. I RUS finns en rad uppsatta mål som adresserar ett antal områden att arbeta med fram till 2030. Följande övergripande mål finns definierade.

- hög och jämlik livskvalitet
- stark konkurrenskraft
- god resurseffektivitet.

Dessa tre mål bedöms relevanta för det fortsatta arbetet med den regionala handlingsplanen för livsmedel och flera av dem har adresserats i nulägesbeskrivningen av livsmedelskedjan: ökad konkurrenskraft i

¹⁰ <https://www.regionorebrolan.se/Files-sv/%c3%96rebro%20%c3%a4ns%20landsting/Regional%20utveckling/Regional%20utvecklingsstrategi/Dokument/2018/RUS%20f%c3%b6r%20webb.pdf>

näringslivet, ökad nationell och internationell attraktionskraft, ökad innovationskraft samt förbättrad kompetensförsörjning.

Flera mål har direkt bäring på livsmedelsproduktion och andra mer indirekt, men det är tydligt att kopplingarna finns. Till det övergripande målet ”stark konkurrenskraft” finns ytterligare preciserade effektmål som tydliggör och stakar ut arbetet framåt. Samtliga bedöms relevanta för det fortsatta arbetet med den regionala handlingsplanen för livsmedel och flera av dem har nämnts ovan under nulägesbeskrivningen:

- ökad konkurrenskraft i näringslivet
- ökad nationell attraktionskraft
- ökad internationell konkurrenskraft
- ökad innovationskraft
- förbättrad kompetensförsörjning.

Kopplingen är även tydlig till det övergripande målet ”God resurseffektivitet”, genom ökad produktion inom areella näringar och ökad biologisk mångfald. Detta tas upp specifikt under avsnittet 5.7 Konsumtion och försörjning, där även länets hållbara produktion av livsmedel nämns specifikt och innovationskraften i livsmedelskedjan lyfts fram som en framgångsfaktor även för att uppnå RUS: ens önskvärda läge 2030.

Dessa mål finns beaktande i arbetet med den regionala handlingsplanen för livsmedel men fokus är på livsmedelskedjan, hur vi utvecklar den och uppnår regionala mål inom sektorn på ett sätt som kan gynna hela länet.

Innovationsstrategi Örebroregionen – en strategi för Smart specialisering¹¹

Region Örebro län tog i april 2017 beslut om en Innovationsstrategi för Smart Specialisering ¹². Strategin pekar på unika möjligheter till kunskapsutveckling och innovationsförmåga i länet, där ett av två utpekade områdena definieras som ”*Livsmedel i skärningen mellan hållbarhet, hälsa, miljö och måltid*”. Strategin pekar ut riktningen för Örebroregionens satsningar inom innovationsutveckling och är därför avgörande för hur resurser tillförs det regionala innovationssystemet.

Målsättningen är att utveckla och bygga kapacitet kring kombinationen av upplevelsebaserade och naturvetenskapliga/medicinska perspektiv. För att

¹¹ Avsnittet baseras på Örebroregionens Innovationsstrategi för Smart Specialisering, se även tidigare avsnitt under ”Nuläge Örebroregionen”.

stärka detta finns behov av att identifiera en skärningspunkt mellan de naturvetenskapliga och medicinska perspektiven och de måltidsvetenskapliga som kan vara av intresse för industrin i länet. Särskilt viktigt med denna prioritering är att ta tillvara på de unika kompetenserna vid Restaurang- och hotellhögskolan i Grythyttan i innovationsarbetet. Att kompetensen inom måltidsupplevelser ska bli en unik resurs för innovation är viktigt för en tydligt särpräglad prioritering.

Den andra prioriteringen, ”*Autonoma, digitala och intelligenta produktionssystem*” kan även den ge utvecklingsmöjligheter inom området agro-tech, där kunskapsutveckling vid Örebro universitet inom sensorer och autonoma system kan skapa nytta i livsmedelskedjans företag.

Den regionala handlingsplanen kommer med sina identifierade områden bidra till att bekräfta möjligheterna som kunskapsutvecklingen vid Örebro universitet kan ge för att ge innovationsstrategin ytterligare kraft.

Landsbygdsprogrammet¹³

Landsbygdsprogrammet, EU:s fond för utveckling av landsbygden, perioden 2014 till 2020 hade vid programmets början en budget på 36 miljarder. Programmet består av stöd och ersättningar som är till för att utveckla landsbygden. Miljö, hållbar utveckling och innovation är prioriterade områden.

Inom Landsbygdsprogrammet ligger EIP Agri där vi har möjlighet att utveckla lantbruket i samverkan med forskning och andra aktörer i närliggande branscher. Dessutom omfattar CAP direktstöd till jordbruket som ska bidra till en hållbar utveckling.

Inom Landsbygdsprogrammet ligger mål som bland annat handlar om att förbättra organisationen av livsmedelskedjan, inklusive bearbetning och marknadsföring av jordbruksprodukter, att främja kunskapsöverföring och innovation inom jord- och skogsbruk samt på landsbygden. Dessutom att förbättra lönsamheten och konkurrenskraften i alla typer av jordbruksföretag samt att förbättra djurvälståndet.

Landsbygdsprogrammet omfattar även investeringsstöd till företag på landsbygden vilka främjar företagets möjligheter att investera i sina verksamheter. Inte minst är investeringsstöden viktiga för den kommersiella servicen på landsbygden där många butiker annars tvingas lägga ned.

¹³ http://www.lansstyrelsen.se/orebro/SiteCollectionDocuments/Sv/lantbruk-och-landsbygd/landsbygdsutveckling%20och%20landsbygd/godkand-orebro_handlingsplan_2016.pdf

Butikerna utgör en viktig service- och mötesplats och bidrar till att hålla landsbygderna levande och attraktiva.

Inom landsbygdsprogrammet är villkoren och möjligheterna att leva och verka på landsbygden viktiga. De utgör också en viktig grund för en hållbar livsmedelsproduktion och konkurrenskraftiga företag. Programmet omfattar också miljöstöd och stöd för miljöinvesteringar som ska bidra till en hållbar livsmedelsproduktion. Dessutom ska programmet bidra till att främja resurseffektivitet och stödja övergången till en koldioxidsnål och klimattålig ekonomi inom jordbruket. Den ska också främja social utveckling och skapa ekonomisk utveckling på landsbygden. Ett viktigt mål i programmet är utveckling av nya jobb på landsbygden.

En regional handlingsplan för Örebro län anger inriktning och prioriteringar för hur landsbygdsprogrammet ska bidra till utvecklingen av landsbygden i länet.

Energi- och klimatprogrammet för Örebro län 2017–2020¹⁴

Livsmedel utgör en viktig del i klimatarbetet. I Energi- och klimatprogrammet 2017–2020 är ett av sex prioriterade områden, Produktion och konsumtion av livsmedel. Produktion och konsumtion ingår i samma åtgärdsområde då de är intimt förknippade med varandra. Det vi äter och köper produceras någonstans och valet av produktionsmetoder påverkar klimatutsläppen både positivt och negativt. Svensk produktion ligger bra till när det gäller klimatpåverkan men här finns också möjligheter till ytterligare förbättringar.

En ökad och hållbar svensk produktion kan bidra till målen både i nationella livsmedelsstrategin och till att nå klimatmålen. Svensk produktion kan också bidra till andra nationella miljömål som ”Ett rikt odlingslandskap” och ”Biologisk mångfald”.

Utvecklingsmöjligheter finns här bland annat genom tät samverkan och dialog med länets kommuner för att koppla energi och klimatarbetet till livsmedelskedjan genom kunskapsutveckling runt offentliga måltiders klimatpåverkan.

Regional handlingsplan för grön infrastruktur

Länsstyrelsen arbetar, med att ta fram en regional handlingsplan för grön infrastruktur. Uppdraget som kommer från regeringen ska vara klart 1 oktober 2018 och har koppling till livsmedelsstrategin då exempelvis naturbetesmarker och åkerlandskapets småbiotoper är centrala för biologiska värden och grön infrastruktur i odlingslandskapet.

Grön infrastruktur handlar om att stärka och planera för de gröna sambanden i miljön så att alla behov – ekologiska, ekonomiska och sociala – tillgodoses. Genom att få med grön infrastruktur i den fysiska planeringen och i lokal och regional utveckling, kan den utgöra en grund för att bygga ett långsiktigt hållbart samhälle. Insatser kan samordnas och effektiviseras, och tidigare förbisedda sammanhang i landskapet kan uppmärksammas.

Nulägesbeskrivning

Lantbruket i Örebro län¹⁵

Örebro län har goda förutsättningar för både spannmåls- och animalieproduktion. I dagsläget finns det 104 000 hektar åkermark och cirka 9 000 hektar betesmark i länet. De stora spannmålsvolymerna produceras framförallt i slättområdena i länets mitthalva. I de norra, västra och södra delarna av länet är odlingsförutsättningarna vanligtvis mer lämpliga för djurproduktion. Landskapet är brutet landskap, delvis sämre arrondering och kyligare klimat. I länet finns en del värdefull naturbetesmark som är beroende av betande djur för att inte växa igen. Där ger djurproduktionen inte bara livsmedel utan också biologisk mångfald och besöksvärda naturmiljöer.

Produktionsvärdet i primärproduktionen

I länets primärproduktion är det spannmålsodlingen som har det högsta totala produktionsvärdet, följt i fallande skala av gris, mjölk, nötkött och ägg. Ur perspektivet självförsörjningsgrad har länet mycket spannmål och relativt stor produktion av ägg och griskött. Däremot är

¹⁵ Macklean (2017); Uppgifterna om arealer, antal djur och antal företag är samtliga inhämtade från Jordbruksverket

För animalieproduktion (kött, mjölk och ägg) saknas statistik på länsnivå över produktionsvolym. För att ta fram estimat över länets produktion har därför landets totala produktion inom de olika produktionsgrenarna viktats med andelen djur i Örebro län (kor, lamm, värphöns etc.). Produktionsvärdet har sedan beräknats utifrån produktionsvolym och avräkningspris för de olika produkterna. Observera att värdena är omräknade till 2016 års pengavärde.

självförsörjningsgraden i länet låg för mjölk samt låg eller obefintlig när det gäller kategorier som köksväxter, fågel, grönsaker, fisk samt frukt och grönt. Potatis- och morotsodling har minskat över tid trots att det finns bra odlingsjordar i länet.

Det finns betesmark i länet idag som växer igen och som det skulle vara värdefullt att återställa. Av länets odlingsareal ligger cirka 10 procent i träda, en outnyttjad resurs som skulle kunna bidra till att öka produktionen. Totalskördarna varierar mellan åren men de senaste åren har medelskörden av spannmål varit cirka 233 000 ton med en variation mellan 171 000 och 280 000 ton totalt¹⁶. År 2016 vägdes det i länet in drygt 50 000 ton mjölk¹⁷.

I flera av länets produktionsgrenar i primärproduktionen har värdetillväxten varit positiv sedan 2005, men den har också minskat för exempelvis mjölk och potatis. Det totala värdet i länets primärproduktion är cirka 1 000 miljoner kronor per år.

Företagsstrukturen i lantbruket

I länet finns 2 267 jordbruksföretag (2017). Antalet har minskat med 23 procent sedan 1990 vilket är en lägre minskning än i Sverige totalt, där antalet jordbruksföretag minskat med 59 procent under samma period. Det har skett en storleksrationalisering där andelen företag med mer än hundra hektar har ökat och det är framförallt de mellanstora företagen, med ägor på 30-100 hektar, som har minskat. Andelen små (under 30 hektar) har dock ökat och utgör i dag 67 procent av alla jordbruksföretagen.

Antalet sysselsatta inom länets jordbruksföretag har ökat med 4 procent från 1999 till 2016 (från cirka 5 600 till 5 800 personer). Detta är en annan utveckling än i hela Sverige, där antalet sysselsatta minskat med 3 procent under samma period. Precis som för företagsledare ökar andelen kvinnor som är sysselsatta inom jordbruket. Samma utveckling syns i Örebro län som i Sverige totalt sett, där andelen sysselsatta kvinnor i jordbruket var 42 procent 2016.

Lantbrukarkåren blir allt äldre och antalet unga lantbrukare minskar, en demografisk trend som är motsvarande i hela landet. Detta, samt att lantbruksproduktionen är investeringstung och att det kan vara svårt för nya unga lantbrukare att få tillgång till produktionsresurser för att starta upp, innebär stora utmaningar ur ett generationsskiftesperspektiv.

¹⁶ Jordbruksverkets statistikdatabas

¹⁷ <https://www.lrf.se/om-lrf/organisation/branschavdelningar/lrf-mjolk/statistik/mjolkinvagning/>

Vilt

Utöver primärproduktionen kan också vilt utgöra en resurs. Viltkött är ur ett klimatperspektiv en intressant livsmedelsresurs. Jakt samt förädling och försäljning av viltkött i gårdsbutiker kan vara en viktig binäring för lantbrukare i länet.

Vilt är dock inte alltid oproblemiskt. Några arter har förmåga att orsaka skador i jordbruket. Särskilt gäller detta vildsvin, hjortar, de stora betande fåglarna som tranor, gäss och sångsvan samt rovdjur. Lokalt kan detta innebära ett stort problem och en skördeförlust för enskilda jordbrukare. Viljan att nyetablera köttproduktion med får minskar också på grund av närvaro av rovdjur.

Marknad

Lantbrukets råvarumarknad

Primärproduktionens närmsta marknad är i stora delar nationell och i mindre omfattning regional. Stora spannmålsaktörer, mejerier och slakterier utgör de största kanalerna för det som produceras i länet även om det finns några mindre kvarnar, packerier och slakterier. Att sälja mer regionalt och lokalt är därför vara en utmaning. De stora aktörerna är få och har en hög rationaliseringsgrad. Primärproducenterna kan endast i mindre grad påverka priser och leveranser och utbudet av alternativ för till exempel slakt eller försäljning av spannmål är begränsat.

Enskilda producenter hittar också egna försäljningskanaler. En ökad andel lokalt i den offentliga upphandlingen och producenters egna eller gemensamma initiativ för direktförsäljning till kund är exempel på innovativa vägar till marknaden. En ökad lokal förädling skulle kunna bidra till den regionala produktionen och en ökad lönsamhet. Att tydligare involvera konsumenter i produktutveckling i livsmedelskedjan kan även det vara ett intressant sätt att nå nya grupper på marknaden.

Bristen på konkurrenskraftiga logistiklösningar för småskaliga producenter är ett uttalat problem. Här kan initiativ och satsningar på hållbar logistik kopplat till forskningscentret ORULOG vid Örebro universitet bidra med värdefull kunskapsutveckling.

Konsumenten

Konsumentens val har stor betydelse för livsmedelskedjan och en svårighet är konsumentens kunskap och/eller vilja att premiera de svenska råvarorna. En annan del i detta är de delvis anonyma råvarorna i exempelvis hel- och halvfabrikat eller på restauranger (konsumentens möjlighet till medvetna val). I länet finns många restauranger och det finns en potential för ökad

andel svenska och lokala råvaror till en kundgrupp som efterfrågar det. Under de senaste åren har konsumenternas intresse för de svenska mervärdena ökat men det finns fortfarande mycket utrymme för att öka intresset och få fler att göra ett sådant medvetet val.

Att hitta och locka konsumenter med innovativa mat- och måltidsupplevelser som också bidrar till de nationella och regionala målen i livsmedelsstrategin är en viktig utmaning.

Offentliga måltider

Det offentliga köket upphandlar årligen livsmedel till ett värde över 200 miljoner kronor i Örebro län¹⁸. Örebro kommun samt Region Örebro län är framstående i landet gällande andel ekologiskt i upphandlingen. Många av länets kommuner samt Region Örebro län har därutöver en ambition att öka andelen lokalt producerad mat. I kommunerna arbetas med att hitta vägar i upphandlingen för att öppna för fler lokala och regionala livsmedel till de offentliga måltiderna. Andelen svenskproducerade livsmedel varierar mellan 60 och 68 procent i kommunernas och Region Örebros upphandling.

Den offentliga marknaden kan via upphandling av livsmedel visa vägen och utveckla den offentliga måltiden i enlighet med den svenska lagstiftningens krav på livsmedelsproduktionen. Den kan också bidra med tydliga regionala ambitioner och stärka innovationer vid upphandling av offentlig måltid.

Koppling till besöksnäring och turism

Efterfrågan på närproducerad mat i besöksnäringen ökar i länet vilket kan vara en marknadsmöjlighet att utveckla. Örebro, som är ett av landets snabbast expanderande turistlän¹⁹ har bra förutsättningar för ett ökat innehåll av regional mat i besöksnäringen då det finns flera populära destinationer. Många av dessa är centrerade kring naturupplevelser i områden såsom Tiveden eller Bergslagen. Utvecklingsmöjligheter finns också i besöksverksamhet i anslutning till primärproduktionen.

Grythyttans Gästgivargård och Måltidens hus är starka och väletablerade varumärken i Sverige kring matupplevelser och Örebro stad har ett starkt utbud av restauranger. Kopplingen mot naturturism och måltidsupplevelseturism/gastronomisk turism skulle kunna stärkas ytterligare och här finns ett arbete utifrån en specifik handlingsplan antagen av Region Örebro län för Besöksnäring och Turism där synergier kan skapas med genomförandet av denna handlingsplan.

¹⁸ MackLean (2017), sid 70, Nulägesanalys av livsmedelsproduktionen i Örebro län

¹⁹ Visit Sweden/Visita?

Länets förädlingsindustri²⁰

Analyser av länets positionering inom livsmedelsbranschen framkommer att det finns en tydlig specialisering mot framställning av livsmedel och drycker²¹. Länet är hemvist för flera stora och en mängd mindre förädlade livsmedelsföretag med etablerade varumärken, bland dessa kan nämnas Orkla Foods, Kopparbergs Bryggeri, Lantmännen Unibake och Atria.

Satsningar görs idag inom dessa bolag som kan driva regional tillväxt och konkurrenskraft, bland annat satsar Orkla Foods på att göra Kumla till ett ”center of excellence” för hela sin dryckesproduktion. De storskaliga industrierna är verksamma i hela värdekedjan i livsmedelsförsörjningen vilket innebär möjligheter att även utveckla leden för distribution och konsumtion av livsmedel.

Livsmedelsindustrin har djupa rötter i regionen, men samtidigt framgår från intervjuer²² att det finns ett ömsesidigt behov mellan näringslivet och innovationssystemet att stärka samverkan. Livsmedelskedjans företag behöver komma mer i fokus när det gäller företagsfrämjande åtgärder och det regionala innovationssystemet. Här finns det ett behov att möta och i sig stor potential i att arbeta för starkare samverkan i regionen.

²⁰ Macklean (2017), s47. Ej inkluderat företag med en omsättning under 0,5 MSEK (och därmed inte nystartade) Ej inkluderat primärproducenter med egen gårdsförsäljning (t.ex. Jannelunds Gård eller Göksholms Gård) av grönsaker, kött etc. För ett utförligare register över primärproducenter med gårdsförsäljning samt småskaligt mathantverk i länet hänvisas bl.a. till Gårdsnära, Eldrimner och en kartläggning som Regionen tagit fram. Ej inkluderat konditorier och caféer med egen tillverkning. För ett utförligare register över konditorier, caféer och hembagerier i länet hänvisas bl.a. till konditor.nu och bagerier.eu.

²¹ https://www.regionorebrolan.se/Files-sv/%C3%96rebro%20l%C3%A4ns%20landsting/Regional%20utveckling/N%C3%A4ringslivsutveckling/Dokument/%C3%96rebro%20strykepositionsanalysOxford%20Research_20160921.pdf

²² Oxford Research (2018), Kartläggning av Bioekonom i Region Örebro län

FÖRÄDLINGSINDUSTRI – FÖRETAG

37 företag med en omsättning över 0,5 MSEK bedriver livsmedelsförädling* i Örebro län

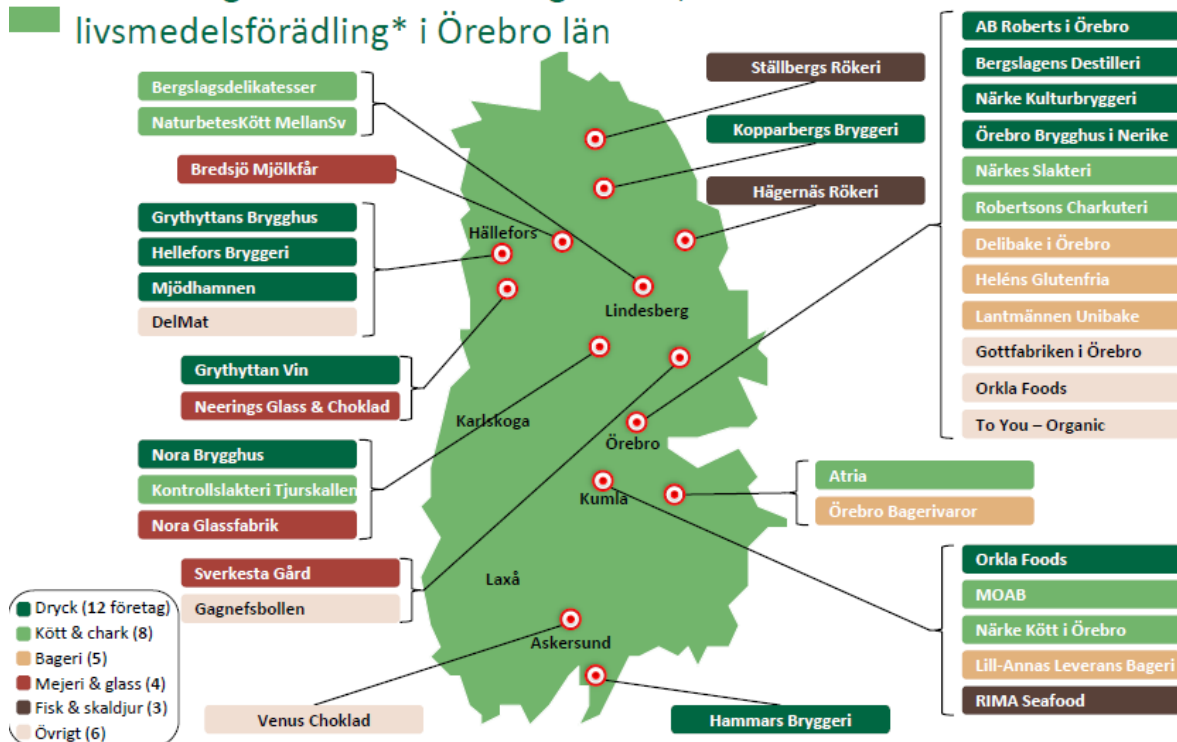

Bild 1. En sammanställning av länets förädlingsföretag med en omsättning över 0,5 MSEK²³

Utbildning, kompetensförsörjning och forskning

Utbildning

Utbildningsnivån i näringslivet är avgörande för att öka värdet på produktionen i livsmedelskedjan och stärka attraktiviteten i yrken kopplade till livsmedelskedjan. Örebro har en stark profil i utbildningsutbudet för livsmedel och restaurang, på alla utbildningsnivåer förutom YH-restaurangutbildningar. Det finns brister i tillgången på utbildning inom naturbruk och inom yrkesutbildningar kopplade till livsmedelsproduktionens första led. Länet har bättre tillgång på utbildning inom livsmedelsindustri och på livsmedel på universitetsnivå.

²³ Se not 20, MackLean (2017), sid 70, Nulägesanalys av livsmedelsproduktionen i Örebro län

Gymnasium

Idag finns en gymnasieskola för naturbruk i Örebro län, Kvinnerstaskolan. Det finns sju skolor som erbjuder restaurang- och livsmedelsprogram på gymnasienivå i Örebro län.

Yrkeshögskoleutbildningar

I länet saknas YH-utbildning inom lantbruk, djurvård, trädgård, skog och fiske. Det saknas också YH-utbildning inom restaurang, mat och dryck. Utbildning med inriktning mot livsmedelsindustri finns i länet genom utbildningen ”Processtekniker med livsmedelskompetens”.

Universitet/högskola

På universitetsnivå finns utbildningarna: ”Kulinarisk kock” och måltidskreatör ”Måltidsekolog” och ”Sommelier och måltidskreatör” i Örebro län. Måltidsekolog-programmet och kulinarisk kock och måltidskreatör är unika i ett svenskt perspektiv. Det saknas utbildning på högskole- och universitetsnivå inom primärproduktion.

Kompetensförsörjning

I ett arbete som angränsar till livsmedelskedjan gjordes nyligen en analys av bioekonomisektorn i länet²⁴. Ett viktigt strukturellt hinder som dök upp under de intervjuerna var kompetensförsörjning, något som livsmedelsbranschen delar med flera andra branscher. Angränsande till detta finns en utmaning med generationsskiften inom branschen, det faktum att andelen företagare i livsmedelskedjan blir färre och att medelåldern är hög.

Kompetensförsörjning anges som en möjlig orsak till varför det är svårt att identifiera innovativa satsningar och entreprenöriella förebilder inom livsmedelskedjan. Lärande och utbildning för både de mindre aktörerna såväl som för de större bolagen kan bidra till en lösning även om det är mer komplext än så och innefattar allt från lönsamhetsproblematik, utvecklingsmöjligheter till yrkets övergripande attraktionskraft.

Att arbeta med utbildning och mobilisering av nästa generations företagare inom livsmedelskedjan är avgörande för branschens överlevnad och för länets möjligheter att öka såväl produktionsvolymerna som förädlingsvärde inom livsmedelskedjan.

²⁴ Oxford Research (2018), Kartläggning av Bioekonom i Region Örebro län

Forskning²⁵

Örebro universitet och Region Örebro län är i egenskap av forskningsaktörer centrala för kunskapsutvecklingen. Örebro universitet har en unik kombination av forskning inom medicin, vård och gastronomi och har tydligt pekat ut ”Mat och Hälsa” som ett fokusområde för forskning. Det finns därför anledning att lyfta fram det kluster av ämnen som utgör ett forskningsområde vid Örebro universitet med människan i fokus snarare än själva livsmedlet, men, detta fokus ger unika möjligheter till utveckling av just livsmedel.

Nutrition-Gut-Brain Interactions Research Centre (NGBI) är ett multidisciplinärt forsknings- och innovationscenter. Forskargruppen har ett omfattande nationellt- och internationellt samarbete med framstående lärosäten, samt flera företag framför allt inom nutritions- och livsmedelsindustrin.

Ytterligare en forskningsmiljö är Restauranghögskolan i Grythyttan som är närmast unik ur ett nationellt perspektiv med sin specialisering på måltidskunskap. Måltidskunskapens gränsvy mot andra fakulteter genom ämnet måltidsekologi och genom utbyte med forskning om nutrition inom det medicinska området öppnar upp för möjligheter till samarbete kring perspektiv som är mer ensamma i sitt slag och som bidrar till en tydlig nisch. På institutionen Restaurang- och hotellhögskolan bedrivs både utbildning och forskning för att främja och utveckla gastronomi och värdskap för hotell- och restaurangbranschen. En viktig del av forskningen omfattar bland annat sensorisk analys och utvecklandet av det sensoriska laboratoriet (SENSE LAB) med en tydlig gastronomisk identitet i nära samverkan med forskargrupper inom och utom universitet och med näringsliv.

Det finns en bred kompetensbas i detta som är nästan unik för länet, och området bör därmed kunna fungera som en stödjande resurs i den regionala utvecklingen av livsmedelssektorn. Att ytterligare identifiera och stärka en kombination av naturvetenskapliga- och medicinska perspektiv genom en skärningspunkt mellan dessa och de måltidsvetenskapliga perspektiven, är av stort intresse för utveckling av den regionala industrin och samhällsutvecklingen i stort.

²⁵ Utgångspunkten i avsnittet ”forskning” stöttar sig på Örebroregionens Innovationsstrategi för Smart Specialisering, Oxford Research (2017) <https://www.regionorebrolan.se/Files-sv/%c3%96rebro%20%c3%a4ns%20landsting/Regional%20utveckling/N%c3%a4ringslivsutveckling/Dokument/Innovationsstrategi%20%c3%96rebroregionen.pdf>

Forskningsutvärderingar²⁶ lyfter särskilt fram potentialen i ett hållbarhetsperspektiv på livsmedel och genom utbildningsprogrammet i måltidsekologi. Intressanta kopplingar kan göras till ämnesinriktningen måltidsekologi, som kan ge direkt kunskapsinflöde i länets näringsliv och offentliga verksamheter. Ett applikationsområde där kunskapsutveckling runt just funktionella och hållbara livsmedel kan komma att nyttiggöras i utvecklingen av hållbara och smarta/funktionella livsmedel och individualiserad nutrition.

Vidare har det nybildade forskningscentret Örebro University Center for Research in Sustainable Logistics (ORULOG) med sin tvärvetenskapliga ansats möjligheter att bidra med värdefull kunskap runt hållbara logistik och transportlösningar för livsmedelskedjan.

Även aktörer utanför akademien, t.ex. Hushållningssällskapet, bedriver forskning och utveckling inom primärproduktionen genom att koppla samman forskning, utveckling och praktiska lokalt anpassade tillämpningar.

Regional samverkan inom livsmedelsområdet

Den omedelbara regionala geografien erbjuder värdefulla möjligheter till samverkan inom livsmedelskedjan. Det finns initiativ för samverkan i länet inom både privat och offentlig sektor. Samtidigt framhålls tydliga behov av att utveckla samverkansstrukturer och plattformar för att stärka livsmedelskedjan och dess aktörer.

Samarbeten i länet

Ett exempel på samverkan inom livsmedelsområdet i Örebro län är Örebro Matlän, en förening som syftar till att öka tillgängligheten på närproducerade livsmedel. De samlar flera olika aktörer såsom handlare och producenter från Örebro län och angränsande län. Föreningen har bland annat varit med i uppstarten av Reko i länet, där konsumenter får möjlighet att handla direkt från producenter via beställningar på Facebook och med regelbundet återkommande utlämningar på utvalda platser där kund och producent möts. Idag ser man behov av fler producenter i samarbetet då det behövs för att utöka produktsortimentet.

I länet bedrivs också projektet ”Samarbete - kortare livsmedelskedjor och lokala marknader”. Inom ramen för detta arbete samlas producenter i grupper inom dryck, frukt och bär, grönsaker, kött och chark, mjölk och

²⁶ <https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/om-universitetet/oru2015.pdf>

mejeri, bageri. Producenterna ska sedan själva kunna skapa samarbete inom till exempel förpackning, logistik och utbildning.

Ytterligare exempel på samverkan är kommunerna i norra länsdelen som har en tioårsplan för att öka andelen närproducerat i den offentliga maten. De arbetar också för att stärka nätverk med lantbrukare, andra producenter och leverantörer. Övergripande i länets kommuner pågår ett arbete för att upphandla lokalt och regionalt och man samarbetar och utbyter erfarenheter inom upphandling.

Storregional samverkan

Inom ramen för ett sedan 2015 etablerat samarbete mellan regioner och län i Östra Mellansverige adresseras ett utmaningsområde med benämningen ”Livsmedel och hållbar livsmedelsförsörjning”. Detta samarbete bygger på respektive läns strategi för Smart Specialisering, där unika kompetenser förväntas skapa värde och nyttor i livsmedelskedjan.

Samverkan inom denna överregionala struktur ger redan idag länet direkt tillgång till spetsiga forsknings- och utvecklingsmiljöer och klusterbildningar såsom Vreta Kluster, Agro Öst, Green Innovation Park, med flera. Idag pågår ett antal gemensamma utvecklingsprojekt. Det är ett värdefullt nätverk av utvecklingsaktörer som på ett direkt sätt bidrar till att komplettera Örebro läns kompetenser och vässa vårt erbjudande till näringslivets aktörer, inom forskning, förädling och primärproduktion.

Innovation

Forskning och innovation är avgörande för en långsiktig konkurrenskraftig svensk livsmedelskedja. Begreppet innovation är brett och betyder olika för olika människor. En innovation kan vara en ny idé som exempelvis en ny produkt, lösning, affärsidé, tjänst eller teknologi som inte är etablerad sedan tidigare och som når en marknad eller användning.

Inom livsmedelskedjan finns det såväl behov som möjligheter att utveckla många typer av innovationer. Initiativkraften för detta arbete ofta ur företagen själva och kunskapsutvecklingen som sker i det befintliga näringslivet är därför viktig att bejaka.

All innovationsutveckling sker inte i samverkan mellan akademi och näringsliv, utan mellan företag eller i samverkan mellan företag och det offentliga. Av det skälet är det avgörande att skapa plattformar och mötesplatser där dessa olika intressen kan brytas mot varandra och generera ny kunskap, ny utvecklingsförmåga till gagn för länet.

I Örebroregionens innovationsstrategi för Smart Specialisering lyfts livsmedel fram som ett prioriterat område, definierat som ”*Livsmedel i*

skärningspunkten mellan hållbarhet, hälsa, miljö och måltid”²⁷.

Prioriteringen med inriktning på livsmedel är utvald med utgångspunkt i en specialiserad bransch med industri inom tillverkning av livsmedel och drycker och ett tvärvetenskapligt kluster av forskningsämnen vid Örebro universitet som spänner från måltidsvetenskap till miljö och medicin. Tre applikationsområden prioriteras:

- Funktionella och hållbara livsmedel.
- Industriell livsmedels- och dryckesproduktion.
- Offentlig måltid.

Det är viktigt att lyfta fram länets särart och att vi är unika i detta arbete och att med framgång kapitalisera på de unika kunskaperna vid Restaurang- och hotellhögskolan i Grythyttan i innovationsarbetet.

Innovationsstrategins genomförande bidrar till att besvara hur företag och samhälle tillgodogör sig den kunskapsutveckling som sker vid Örebro universitet, samt hur företagen i länet kan bidra till att utveckla forskningsinriktningar inom styrkeområdet. Att utveckla kapaciteten i innovationssystemet inom akademierna kopplat till livsmedelskedjan blir därför avgörande.

Innovationsstödande strukturer

ORU Innovation och Inkubera

Holdingsbolaget vid Örebro universitet och specifikt i den regionala företagsinkubatorn, Inkubera, driver initiativ för att öka kunskapen om affärsutveckling i livsmedelskedjan.

Samverkan drivs med resurser i form av universitets- och institutskompetens, forsknings- och utvecklingsresurser. Här finns också utbyte med etablerade företag och med finansiella resurser. Målet är att utveckla livsmedelsföretag regionalt och nationellt genom att öka kompetensen och kontaktnätverken för inkubation inom livsmedelskedjan.

Som nationell nod för livsmedelsinkubation i projektet Foodinova, med finansiering från Vinnova, bidrar arbetet till att öka möjligheterna till utveckling och internationalisering för svenska företag samt attrahera utländska aktörer till etablering i Sverige. Allt mot den gemensamma visionen; ”en kraftig ökad tillväxt inom livsmedelskedjan”. Initiativet stärker samarbetet mellan Örebro universitets innovationskontor och Inkubera inom ytterligare ett strategiskt område (livsmedel) där Örebro

²⁷ <https://www.regionorebrolan.se/Files-sv/%c3%96rebro%20%c3%a4ns%20landsting/Regional%20utveckling/N%c3%a4ringslivsutveckling/Dokument/Innovationsstrategi%20%c3%96rebroregionen.pdf>

universitet levererar väl verifierade och paketerade forskningsbaserade idéer och spetskompetens. Inkubera bidrar genom att utveckla sin kompetens inom inkubation och vidare expansion på en nationellt och internationell marknad.

Alfred Nobel Science Park

Alfred Nobel Science Park är en regional plattform för samverkan i det regionala innovationssystemet. Här samverkar näringsliv, akademi och samhälle och man driver projekt med såväl regional som nationell och internationell spridning. Ett av profilområdena för Alfred Nobel Science Park är ”Mat och Måltid”. Ambitionen är att skapa branschöverskridande samarbeten mellan samhälle, näringsliv och forskning. I gränssnittet mellan forskning och företag förmedlas kontakt mellan näringsliv och universitet. Forskningen på Örebro universitet och Restauranghögskolan i Grythyttan är i fokus. Samarbeten med Green Innovation Park i Uppsala samt Vreta kluster håller på att etableras.

Resultat av analys, enkät och SWOT

Den nulägesanalys som gjordes under hösten 2017 av MackLean AB och den analys som Oxford Research AB gjorde inför arbetet med Örebroregionens innovationsstrategi har tillsammans med tre workshops som genomfördes under hösten 2017 legat till grund för en samlad analys av övergripande hot, möjligheter, styrkor och utmaningar. I matrisen nedan återges de mest centrala av dessa.

Dessa olika områden har utgjort grunden för de fyra identifierade handlingsområden och de prioriterade åtgärder som är kopplade till desamma.

Sammanställning SWOT för handlingsområde Konsument och marknad

<p>Styrkor</p> <p>Svensk produktion ligger långt framme internationellt vad gäller miljö, djurskydd med mera.</p> <p>Ökat intresse för mat och hälsa</p> <p>Ökat intresse för svensk och lokal mat</p> <p>Ökat antal turister till länet. Mat och besöksnäring i kombination</p> <p>Örebro universitet, forskning och utbildning. Sensorik, mat och hälsa. Kombination av naturvetenskapliga och måltidsvetenskapliga perspektiv på mat och livsmedel</p>	<p>Svagheter</p> <p>Värderingen och viljan att betala för svenska mervärden</p> <p>Brist på förädling av länets råvaror i länet</p> <p>Svårigheter för små förädlare och producenter att komma igång och växa</p> <p>Logistik</p>
<p>Möjlighet</p> <p>Offentlig upphandling som vägvisare och kunskapsspridare</p> <p>Anpassning av produktion efter nya trender och behov.</p> <p>Skapa nya trender, ta vara på nya traditioner</p> <p>Bygga vidare på ett ökat intresse på för konsumtion av lokala livsmedel.</p> <p>Ökad kunskap om beredskap och självförsörjning</p>	<p>Hot</p> <p>Kostnader</p> <p>Ökad import</p>

Sammanställning SWOT för handlingsområde Offentlig upphandling

<p>Styrkor</p> <p>Ökat intresse hos offentliga upphandlare för svenskt och lokalproducerat</p> <p>Intresse hos lokala producenter att leverera till offentlig upphandling</p>	<p>Svagheter</p> <p>Svårigheter för små företag att komma in i offentlig upphandling</p> <p>Utmaning för upphandlare med många olika leverantörer</p> <p>Resurser för upphandling och uppföljning</p> <p>Logistik</p>
<p>Möjlighet</p> <p>Mötesplatser mellan producenter och upphandlare.</p> <p>Kunskapsutbyte och samarbeten</p> <p>Ökad kunskap om upphandlingens möjligheter</p> <p>Kostpolicys</p>	<p>Hot</p> <p>Kostnader</p> <p>Tidsbrist</p>

Sammanställnings SWOT för handlingsområde Konkurrenskraft, regler och villkor

<p>Styrkor</p> <p>Goda förutsättningar för primärproduktion i länet</p> <p>Svensk produktion ligger långt framme internationellt vad gäller miljö, djurskydd med mera</p> <p>Goda möjligheter för satsning på hållbara logistiklösningar</p> <p>Brett intresse för livsmedelsfrågan hos många i flera delar av samhället</p> <p>Mångfald av företagsinriktningar /branscher i länet som kan bidra</p> <p>Många engagerade människor, organisationer och företag</p>	<p>Svagheter</p> <p>Behov av generationsväxling</p> <p>Lönsamhet.</p> <p>Attraktivitet</p> <p>Brister i kompetensförsörjning.</p> <p>Oro, kostnader och tid för kontroller och tillsyn.</p> <p>Svårighet för små förädlingsföretag att komma igång och att växa.</p> <p>Brist på innovationsstruktur i branschen</p> <p>Svårighet för små företag att komma in i offentlig upphandling.</p>
<p>Möjlighet</p> <p>Samverkan och mötesplatser för aktörer i hela livsmedelskedjan. Kunskapsutbyte, samarbeten, innovation, företags- och produktutveckling</p> <p>Regelförenkling där tillsyn, bemötande, dialog, samordning underlättar för företagen.</p> <p>Test och demomiljöer för producenter, strategisk samverkan med länets stora livsmedelsföretag</p> <p>Innovation och ny teknik kan bidra till hållbar utveckling i hela livsmedelskedjan</p> <p>Digitala hjälpmedel för att nå marknad och försäljning</p>	<p>Hot</p> <p>Konkurrens om mark för andra samhällsbehov än livsmedelsproduktion</p> <p>Behov av generationsväxling inom stora delar av livsmedelsbranschen</p> <p>Kompetensförsörjning</p> <p>Internationellt konkurrensutsatt, högt kostnadsläge</p> <p>Lönsamhetsutmaningar</p> <p>Brist på långsiktiga beslut i politiken</p> <p>Regelverk EU</p> <p>Miljöutmaningar</p>

Sammanställning SWOT för handlingsområde Kunskap och innovation

<p>Styrkor</p> <p>Örebro universitet, forskning och utbildning. Sensorik, mat och hälsa. Kombination av naturvetenskapliga och måltidsvetenskapliga perspektiv på mat och livsmedel</p> <p>Brett intresse för frågan hos flera delar av samhället</p> <p>Mångfald av företagsinriktningar /branscher i länet som kan bidra</p> <p>Många engagerade människor, organisationer och företag</p>	<p>Svagheter</p> <p>Utmaningar inom kompetensförsörjning.</p> <p>Möjligheter till utbildning och vidareutbildning.</p> <p>Brist på mötes- och samarbetsarena</p> <p>Brist på innovationsstruktur i branschen</p> <p>Forskningsmiljön inom måltidsvetenskap saknar en regional struktur för kunskapsutbyte</p> <p>Näringslivet uppvisar begränsad specialisering inom processindustrier</p>
<p>Möjlighet</p> <p>Samverkan och mötesplatser för aktörer i hela livsmedelskedjan. Kunskapsutbyte, samarbeten, innovation, företags- och produktutveckling.</p> <p>Test och demomiljöer, strategisk samverkan med länets stora livsmedelsföretag</p> <p>Provkök, gemensamma lokaler, innovationskuvös, mötesplats för potentiella kollegor/affärspartners med mera.</p> <p>Anpassning av produktion efter nya trender och behov. Skapa trender.</p> <p>Innovation och ny teknik kan bidra till hållbar utveckling i hela livsmedelskedjan</p>	<p>Hot</p> <p>Kompetensförsörjning</p> <p>Brist på samarbeten</p>

Samverkansplattform, handlingsområden och prioriterade åtgärder

Det beskrivna nuläget i dokumentet samt utmaningarna och möjligheterna som lyfts fram är resultat av arbetsprocessen med handlingsplanen. Detta arbete har lett fram till fyra identifierade handlingsområden och prioriterade åtgärder som är kopplade till dessa. Fokus ligger på fyra områden som går i linje med den nationella livsmedelsstrategin och som vart och ett pekar mot ett viktigt område för att utveckla livsmedelskedjan i länet. Dessa presenteras nedan.

Det övergripande målet är en hållbar konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar och bidrar till fler jobb och hållbar tillväxt i hela Örebro län.

Samverkans- och utvecklingsplattform

Genomgående i såväl analys och underlagsarbetet som i förankringsarbetet i processen med denna handlingsplan framkommer att det finns behov av en neutral plats där olika aktörer inom livsmedelskedjan med olika bakgrund och utgångspunkter möts. En plats där idéer utvecklas och skapar nytta för samhällsutvecklingen. Efterfrågan finns att skapa samordning och ökad kunskap och att därefter börja arbeta mer systematiskt med utveckling av dessa frågor.

Samverkan inom livsmedelskedjan

Livsmedelsföretagen i regionen har outnyttjad potential i att höja sin kunskapsutveckling genom ökat samarbete, både med varandra och branschöverskridande. Det är därför nödvändigt att såväl de stora industrierna, de små och medelstora företagen som primärproducenter, upplever att samverkansstrukturerna är relevanta och bidrar till utveckling av verksamheter med fokus på nya lösningar och produkter. Det är också viktigt att det i förlängningen leder till sysselsättning. Näringslivets engagemang, från primärproducenter, via distributörsledet till förädlade företag behöver göras möjligt och uppmuntras i denna samverkansplattform.

Utvecklingen av en samverkansplattform ska ske i en riktning som är samstämmig med hela livsmedelskedjans behov, från primärproduktion via en bredd i näringslivet och andra pågående innovations- och utvecklingsinitiativ. Det är även viktigt att bekräfta de strategiska satsningar som har gjorts och görs på till exempel livsmedelsforskning på universitetsnivå²⁸.

Det finns även en rad skärningspunkter mellan olika forskningsdiscipliner och aktörer som kan bekräftas och hämta kraft i samverkansplattformar, alla med livsmedelskedjan som gemensam nämnare. Till exempel hållbara logistiklösningar, nya affärsmodeller, teknisk utveckling, koppling mellan livsmedel och hälsoperspektivet kan vara ett uttryck för detta. Örebro universitet och de innovationsstödjande strukturerna i länet är i detta arbete centrala som samverkanspartner för att hitta nya lösningar för att skapa värde och nytta för framtidens livsmedelskunder. Att hitta former för utbyte mellan små och stora företag inom livsmedels- och dryckesproduktion i länet och den spets som forskningen vid Örebro universitet representerar är därför avgörande i en förestående plattformsutveckling.

²⁸ Se Örebroregionens Innovationsstrategi för Smart Specialisering; <https://www.regionorebrolan.se/Files-sv/%c3%96rebro%20%c3%a4ns%20landsting/Regional%20utveckling/N%c3%a4ringslivsutveckling/Dokument/Innovationsstrategi%20%c3%96rebroregionen.pdf>

Handlingsplanens övergripande rekommendation är därför att en neutral plattform utvecklas som tar hänsyn till behov av en bred näringslivsutveckling inom livsmedelskedjan. Likväl som att den samtidigt bekräftar en uppbyggnad av kapacitet i innovationssystemet inom akademierna med att göra nytta i den regionala livsmedelskedjan.

Inom denna plattform tas de fyra handlingsområdena nedan upp, där de prioriterade åtgärderna blir vägledande - *men inte uteslutande* - i att skapa handlingskraft genom samverkan för en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja 2030.

Handlingsområden

Konkurrenskraft, konsument och marknad

Länet har en hållbar och lönsam livsmedelskedja med ökad primärproduktion, förädling och export i de gröna näringarna. Efterfrågan drivs av kunder som har kunskap och möjlighet att göra medvetna val. Dessa val bidrar till att driva marknaden mot en hållbar livsmedelskedja. Nya affärsmodeller och hållbara logistiklösningar skapar lönsamhet och tillväxt både industriellt och småskaligt.

Marknaden ska möta efterfrågan och behov, men kan även skapa efterfrågan för en ökad livsmedelsproduktion. Oavsett marknad finns en utmaning att kunna leverera rätt mängd till rätt kvalitet. Att produktionen ska vara hållbar ur tre perspektiv – miljömässigt, socialt och ekonomiskt är självklart.

När vi bygger på våra regionala styrkor skapar vi mervärden som är viktiga att kommunicera för att stärka vår unikit och särprägel. Dessa mervärden kan ge oss fördelar och öppna nya marknader, både för samarbeten med andra regioner men även för export av produkter ur den regionala livsmedelskedjan.

Prioriterade åtgärder:

Stärkt produktutveckling ökar konkurrenskraften i den regionala livsmedelskedjan. Genom att hitta skärningspunkter mellan företag, organisationer och aktörer i länets livsmedelskedja och framstående forskningsmiljöer kan nya och befintliga produkter utvecklas. Det gäller inte bara direkt i livsmedelskedjans kärna, utan även i närliggande branscher där varor och tjänster utvecklas.

Öka kunskapen om mervärdet i den lokala och regionala livsmedelskedjan.

Den lokala och regionala marknaden kan stärkas genom en ökad efterfrågan på livsmedel producerad i länet. Möjligheten att välja och kunskapen om

mervärdet i det regionalt producerade kan bidra till att öka volymen och värdet på det som produceras i länet.

Kommunicera den regionala matens roll inom besöksnäringen, i detaljhandel och på restauranger i länet och stärk måltidsupplevelseperspektivet i livsmedelskedjans utveckling.

När vi tydliggör vilka värden den regionala maten bidrar med för såväl primärproduktion, detaljister, grossister, restaurang och offentlig sektor så kan vi bidra till att utveckla en matidentitet i länet. Det kan driva utveckling i hela livsmedelskedjan.

Minska matsvinnet - öka kunskapen och stötta åtgärder som minskar i matsvinn i alla led och öka kunskapen om nya affärsmodeller för att driva mot hållbara lösningar.

Arbeta med att öka kunskapen om svinn och kunskapen om hur cirkulära affärsmodeller och processer kan driva mot minskad resursåtgång.

Stötta utveckling och innovation inom hållbara logistiklösningar, utveckla kopplingar mellan livsmedelskedjan och länets starka branschstrukturer.

Länets starka position som logistikregion och forskning runt hållbar logistik vid Örebro universitet innebär en möjlighet att utveckla värden i hela distributionsled, från småskalig produktion till storskalig förädlingsindustri. Effektiva och kunskapsdrivna logistiklösningar gör utveckling möjligt i hela länets livsmedelskedja och bekräftar landsbygdsperspektivet i aktiviteter kopplade till handlingsplanen. Kunskap och kopplingar till andra starka branschstrukturer kan även de bidra till att stärka livsmedelskedjan ytterligare.

Regionala livsmedelsföretag som ökar sin export bidrar med värde.

Ökat medvetande runt det svenska och regionala mervärdet i livsmedelskedjan kan driva export. Stärkt exportstöd för att öka värdet på det som produceras i länets livsmedelskedja kan ge nya och utvecklade marknadsmöjligheter. Här finns även sannolikt en outnyttjad resurs hos personer med annan etnisk och kulturell bakgrund som kan bidra med breddning mot nya marknader.

Offentlig konsumtion och upphandling

Länets offentliga aktörer driver efterfrågan på varor och tjänster ur den regionala livsmedelskedjan. Genom upphandling bidrar det offentliga köket till att öka kunskapen om mervärdet i den regionala livsmedelskedjan och sambandet mellan livsmedel, hållbarhet och hälsa.

Offentlig upphandling har en roll i alla handlingsområden. Som kunskapsspridare, kund och förebild inom konsument och marknad. Som innovationsupphandlare och kunskapsspridare inom Kunskap och innovation samt som villkorsställare inom offentlig upphandling.

En generell kunskapshöjning om livsmedelskedjan ur ett systemperspektiv (inom till exempel skolan) är viktig och här kan offentlig sektor spela en avgörande roll i flera led (som till exempel konsument, producent, distributör och skola). Genom att påverka i flera delar av livsmedelskedjan kan positiva samhällsnyttor skapas med hjälp av hållbar logistik, upphandling av ekologiska svenska och regionalt producerade livsmedel.

I rollen som upphandlare kan offentlig sektor ha höga ambitioner i att kunna både ställa och efterleva de krav som de själva kan definiera i policys och riktlinjer. Funktionsupphandling kan vara ett viktigt verktyg i detta. Rätt hanterat kan den offentliga upphandlingen vara ett kraftfullt verktyg för att stärka det regionala och lokala perspektivet.

Prioriterade åtgärder:

Öka kunskapen runt den offentliga upphandlingens och den offentliga måltidens funktion i den regionala livsmedelskedjan.

Offentlig upphandling kan fungera som en tydlig kravställare genom att upphandla såväl funktion som specifika värden ur länets livsmedelskedja. Det offentliga köket, inte minst skolmåltiden, kan vara en drivare av utveckling som måste tydliggöras. Här är ekologiska och närproducerade livsmedel inte sällan betydelsefulla komponenter. Upphandling kan drivas mot tydliga regionala mål relaterat till livsmedelskedjan och de stora offentliga köken kan spela en stor roll för att utveckla länets livsmedelskedja.

Gör det möjligt för fler mindre företag att komma in i offentlig upphandling.

De mindre regionala aktörerna i livsmedelskedjan bidrar med såväl sysselsättning som tillväxt. Att göra det möjligt för mindre företag att ta del av offentliga upphandlingar stärker även landsbygdsperspektivet genom att bekräfta hela länets företag. Offentlig sektor kan driva upphandling mot funktion för att även bidra till att lösa specifika utmaningar, då kan mindre, specialiserade och lokalt/regionalt närvarande företag bli en del av innovationsprocesserna.

Stötta arbetet med tydliga kost- och måltidspolicys i länets samtliga kommuner.

Med enkla och tydliga direktiv och mål kan länets kommuner leda i att upphandla småskaligt, ekologiskt och regionalt. Här kan tydliga kopplingar

göras mellan livsmedel och hälsa och offentlig sektor kan vara en drivare av positiv utveckling och kunskap genom den offentliga måltiden.

Regler och villkor

Företagen har lätt att få tillgång till ökad kunskap om regler och tillsyn. I tillsyn av regelverk och företagsrådgivning finns det råd och stöd till företagen i hela livsmedelskedjan så att det är lätt för företagen att göra rätt och att utvecklas. Konkurrenskraft och hållbarhet går hand i hand.

Alla delar i livsmedelskedjan är avhängiga av regler och villkor på olika sätt. I livsmedelskedjan är många regler kopplade till att vi ska ha säkra livsmedel och att produktionen i alla led ska ha så låg miljöpåverkan som möjligt. Inom primärproduktionen finns regler kopplade till EU:s jordbrukspolitik. Livsmedelsföretagen påverkas också av regler inom till exempel upphandling och även inom olika certifieringar.

Att arbeta med attityder, ökad kunskap och kompetens inom tillsynen av regelverket och öka förståelsen för de olika rollerna i systemet är viktigt för att regler och villkor ska kunna underlätta och utveckla företagande och tillväxt.

God dialog, kompetens och förståelse för olika delar av livsmedelskedjans behov är också viktigt i arbetet med att väga olika samhällsintressen mot varandra.

Det kan även handla om att stärka primärproducentens kompetens kring hållbar produktion till att genom kunskap och information öka konsumentens förmåga att göra medvetna val. Små val som kan bidra och driva på en omställning till en mer hållbar livsmedelskedja i alla led.

Prioriterade åtgärder:

God dialog, ökad kompetens och samverkan inom regler och villkor.

Arbeta tillsammans med kommuner och myndigheter med frågor kring dialog och stödjande åtgärder kring regelverk och tillsyn. Sträva mot samsyn och samverkan, inom och mellan myndigheter och kontrollorgan samt god dialog med företagen. Arbeta med att lyfta kunskapen om livsmedelsproduktionens villkor och betydelse för en hållbar samhällsutveckling, företagsutveckling och tillväxt i hela länet. Arbeta med dialog och kunskapsutbyte i arbetet med att väga olika samhällsintressen mot varandra.

Stärka företagens utvecklingsarbete genom att tillhandahålla en arena för samarbeten och kunskapsutbyten.

Stödja arbete för att skapa samarbeten och kunskapsutbyten mellan berörda inom livsmedelskedjan. Arbeta med att stärka kunskapen om branschens villkor hos aktörer i länet som arbetar med företagsfrämjande.

Kunskap och innovation

Örebroregionens innovationssystem bidrar till mer och fler hållbara innovationer i livsmedelkedjan. Samverkan mellan offentlig sektor, forskning och näringsliv skapar möjligheter till utveckling i livsmedelskedjan.

Långsiktig samverkan skapar acceleration och kunskapsutveckling i livsmedelskedjan, ökad innovationskraft och främjar företagens entreprenörskap. Strategisk samverkan säkrar kompetensförsörjning och kunskapsutveckling i hela livsmedelskedjan.

Livsmedelssektorn är ett kreativt område med många möjligheter till innovativa lösningar i flera led av kedjan. Att hitta effektiva former för samverkan är därför av yttersta vikt. Genom att skapa en gemensam utvecklingsplattform med fokus på livsmedelskedjan i länet skulle samverkan kunna effektiviseras. Detta kan stärkas ytterligare genom att dessutom begränsa områdena inom vilka innovationerna eftersträvas, med utgångspunkt i den antagna innovationsstrategin för Smart Specialisering. Att bygga på regionala styrkor är viktigt.

Parallellt med detta är kraften i samverkan viktig att framhålla, särskilt för en liten region med ett antal grannlän och regioner med tydliga nischer och kunskapsområden som i sin tur är unika. Att aktivt koppla upp sig i överregional samverkan inom innovations- och kunskapsutveckling blir därför nödvändigt för att utveckla de regionala strukturerna.

Strategisk samverkan med länets stora livsmedelsföretag kan accelerera innovationsutvecklingen inom området. Att motivera dessa att tillhandahålla test och demomiljöer och att initiera och bidra till utvecklingsarbete i nära relation till Örebro universitet, offentlig sektor och små företag inom livsmedelskedjan, är en nyckel till utveckling.

Prioriterade åtgärder:

Strategiskt och långsiktigt arbete med kompetensförsörjning inom livsmedelsyrkena i länet - från primärproduktion genom hela livsmedelskedjan till konsument.

Likt flera andra branscher står livsmedelskedjans företag inför utmaningar kopplat till kompetensförsörjning och generationsskiften. Att ta sig an detta med långsiktighet är avgörande och det ligger även helt i linje med skrivelser om kompetensförsörjning i den Regionala Utvecklingsstrategin (RUS) som handlar om att möta efterfrågan på arbetskraft i bristyrken och inom regionala styrkeområden, förbättra arbetsgivarnas strategiska kompetensförsörjningsarbete samt riva hinder för utsatta grupper på arbetsmarknaden.

En breddad blick på kompetensförsörjningen, till exempel med tydligt fokus på det unga perspektivet, kan bidra med nya idéer, infallsvinklar och kompetenser in i livsmedelskedjan.

Stärk kopplingen mellan Örebro universitets forskningsområden och den regionala livsmedelskedjans utveckling.

Örebro universitet har ett uttalat prioriterat område mot Livsmedel och hälsa. Därtill finns unik kompetens vid Restaurang- och Hotellhögskolan i Grythyttan. Denna specialiseringsgrad bekräftas i tydligt Örebroregionens Innovationsstrategi för Smart Specialisering. Att stärka kopplingen mellan kunskapsutvecklingen vid Örebro universitet och den regionala livsmedelskedjan adderar värde och är idag underutnyttjat.

Test- och demonstrationsmiljöer för samverkan mellan länets livsmedelsföretag och offentliga kök stärker den regionala livsmedelskedjan.

Att tillhandahålla test- och demonstrationsmiljöer för utvecklingsverksamheter är en outnyttjad resurs. Det offentliga köket kan bidra som resurs och med att göra utvecklingsarbete möjligt. Att inom innovations- och samverkansmiljöerna skapa ett erbjudande som blir relevant för såväl de stora, förädlade företagen i länet som de små producenterna är nyckeln. Öppen innovation, gräns- och branschöverskridande utveckling i livsmedelskedjan är avgörande. Det är dock viktigt att låta företagens och verksamheternas behov styra utvecklingen av dessa test- och demonstrationsmiljöer.

Öka kunskapen hos aktörer verksamma inom innovation och företagsutveckling.

Att synliggöra livsmedelskedjans företag i det näringslivs- och innovationsfrämjande systemet kan vara avgörande för deras utvecklingsmöjligheter. Att skapa tillfällen för ömsesidigt lärande mellan aktörer som erbjuder affärs- och företagsutveckling och livsmedelskedjans företag kan skapa nya perspektiv och fördjupad förståelse för de behov som hindrar utveckling för branschens företag.

Koppla upp strukturer och samarbeta med andra regioner (nationellt och internationellt) som kan komplettera erbjudandet till företag och kund.

Ett antal sammanhang ger idag spännande utvecklingsmöjligheter genom samverkan med regioner som har liknande tematiska specialiseringar som vårt eget län. Genom att synliggöra dessa existerande och potentiella samarbeten kan vi förmera möjligheterna till utveckling inom den regionala livsmedelskedjan, stärka existerande samarbeten och skapa nya affärsmöjligheter.

Genomförande

För att bidra till att uppnå målen i den nationella livsmedelsstrategin och för att arbeta i den riktning som vi tar ut i den regionala handlingsplanen krävs samverkan mellan akademi, civilsamhälle, offentlig sektor och näringsliv. Alla bidrar utifrån sitt ansvar och i sin specifika roll för att leda arbetet i den övergripande riktningen.

Tidplan

Redan idag pågår aktiviteter som bidrar till målsättningen i den nationella livsmedelsstrategin mot 2030. Genomförandet av denna handlingsplan påbörjas därmed omgående när den träder i kraft i ett första steg fram till 2023.

Mobiliserande samverkan för utveckling i livsmedelskedjan

Att samverka är inte bara en möjlighet utan också ett tydligt uttryckt behov som framkommit i arbetet med handlingsplanen. Det finns ett stort behov av möten mellan olika aktörer inom olika delar av livsmedelskedjan. Samordning av gemensamma utvecklingsresurser, samsyn mellan myndigheter, tydlighet och dialog från det offentliga samt att skapa mötesplatser för aktörer som kan bidra till olika samarbeten, utveckling av idéer och innovationer.

Denna samverkan vill vi göra möjlig och stödja genom att skapa ett forum för samverkan runt utveckling inom livsmedelskedjans näringsliv, forskning, innovation, civilsamhälle och myndigheter. Vi tror att ett forum för samverkan kan bidra till de mål och aktiviteter som sätts upp inom alla de fyra handlingsområdena.

Roller och uppföljning

För att genomföra denna handlingsplan krävs ett samarbets- och partnerskapstänkande. Region Örebro län och Länsstyrelsen samordnar detta och kommer att finansiera delar av aktiviteterna. Handlingsplanens genomförande är beroende av mobilisering och handlingskraft hos de aktörer som är verksamma inom livsmedelssektorn i Örebro län.

Gemensam samordningsgrupp

En gemensam samordningsgrupp bildas i syfte att hålla samman genomförandet av handlingsplanen samt att säkerställa mobilisering och bred delaktighet från såväl finansiärer som genomförare av planen.

Samordningsgruppen möts två-fyra gånger per år för att följa upp arbetet och för att initiera kommande satsningar och samarbeten.

Arbetsgrupper

En viktig del i att lyckas med att genomföra handlingsplanen är identifieringen av gemensamma sakfrågor som driver tillväxt och utveckling. För att få handlingskraft bildas vid behov arbetsgrupper för antingen enskilda projekt eller hela handlingsområden. Arbetsgruppernas uppgift är att arbeta med aktiviteter kopplade till handlingsområdena och de prioriterade åtgärderna samt att arbeta med mobilisering.

Region Örebro län

Region Örebro län har ett regeringsuppdrag som regionalt utvecklingsansvariga (RUA). Uppdraget innebär ett ansvar för länets strategiska utveckling.

Region Örebro län har även i sitt regeringsuppdrag uppdraget att samordna insatser för regional tillväxt och att besluta om hur medel för regional tillväxt ska användas.

Region Örebro län har tillsammans med det omgivande samhället och dess aktörer tagit fram en Regional utvecklingsstrategi (RUS). RUS: en pekar ut möjligheter och riktning för den regionala tillväxten såväl inom det miljömässiga, sociala och ekonomiska perspektivet. Som ett led i genomförandet av RUS: en driver Region Örebro län ett antal handlingsplaner som har flera direkta beröringspunkter och kopplingar till denna handlingsplan. Ett par exempel är Handlingsplanen för Näringsliv och Entreprenörskap samt Örebroregionens Innovationsstrategin för Smart Specialisering.

I nära samverkan med länets kommuner och aktörer har Region Örebro län tagit fram en regional handlingsplan för näringsliv och entreprenörskap. Planen innehåller tre strategiska inriktningar:

1. Skapa ett företagsklimat där entreprenörer har goda förutsättningar att starta, driva och utveckla företag.
2. Öka internationaliseringsgraden och kunskapsinnehållet i näringslivet.
3. Underlätta för fler etableringar, investeringar och finansieringsmöjligheter.

Varje strategisk inriktning har ett antal konkreta insatsområden som ska genomföras tillsammans med kommunerna och berörda aktörer. Region Örebro län har även en rad direkta företagsstöd som stimulerar tillväxt och utveckling av företagen i länet.

Region Örebro län leder arbetet med att genomföra länets Innovationsstrategi för Smart specialisering. Innovationsstrategin har två prioriterade områden, Autonoma digitaliserade intelligenta produktionssystem och Livsmedel i skärningen mellan hälsa, miljö och måltid. Det senare området har en tydlig koppling till hela livsmedelskedjan och då till denna handlingsplan för utveckling och tillväxt inom livsmedelssektorn i Örebro län. Region Örebro län finansierar och äger aktörer i innovationsstödssystemet vars roll är att genomföra innovationsstrategin.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen är statens företrädare i Örebro län med uppdrag att främja länets utveckling och omsätta nationella mål lokalt och regionalt.

Länsstyrelsens verksamhet omfattar frågor som civilt försvar, samhällsplanering, energi- och klimat, skydd av natur- och kulturmiljöer, landsbygdsutveckling, integration, miljöskydd, brottsförebyggande, livsmedelsförsörjning och livsmedelskontroll för att ge några exempel. Länsstyrelserna har också uppdraget att utifrån ett statligt helhetsperspektiv samordna andra myndigheter i länet och bidra till det regionala utvecklingsarbetet.

Länsstyrelsen ansvarar för att genomföra Landsbygdsprogrammet i Örebro län och samordnar den regionala handlingsplanen som anger programmets omfattning och inriktning.

Inom landsbygdsprogrammet arbetar Länsstyrelsen med stöd till samarbeten och pilotprojekt som bidrar till att stärka landsbygdens näringsliv, som projekt för hållbar mat, projekt för att utveckla förädlingsmetoder, nya produkter, arbetsprocesser och verktyg för att hitta nya marknadskanaler och nya marknader. Stöd kan beviljas till utveckling av produkter, processer och tekniker som syftar till att stärka konkurrenskraften för de små företagen i livsmedelsbranschen samt till projekt som kan bidra till tillväxt i hela livsmedelskedjan och på så sätt skapa fler arbetstillfällen.

De strategiska insatsområdena för livsmedel i den regionala handlingsplanen för Landsbygdsprogrammet 2014-2020 är:

- samarbete diversifiering nya jobb
- regionala och lokala insatser för livsmedelsstrategin.
- generella samarbetsinsatser för livsmedelsstrategin
- turism och besöksnäring.

Mellan åren 2014-2020 investerar Länsstyrelsen motsvarande 320 miljoner per år i landsbygdens utveckling via den gemensamma jordbrukspolitiken och landsbygdsprogrammet. Det handlar bland annat om Landsbygdsprogrammet 2014-2020 med miljöersättningar till jordbruket, betesmarksstöd och stöd till ekologisk produktion som ytterst syftar till att främja en utveckling på landsbygden samt en konkurrenskraftig och hållbar utveckling i jordbruket. Landsbygdsprogrammet omfattar också mer direkta stöd till miljöinvesteringar i syfte att bidra till en hållbar livsmedelsproduktion. Därtill ges projekt- och företagsstöd till företag på landsbygden som bidrar till en utveckling av livsmedelskedjan och i förlängningen leder till konkurrenskraftiga företag som ger jobb på landsbygden. Länsstyrelsen arbetar också med kompetensutveckling inom miljö, lantbruk, och andra landsbygdsföretagare som bland annat leder till bättre konkurrenskraft och minskad miljöpåverkan inom

livsmedelsproduktionen. Länsstyrelsen möter varje vecka lantbrukare och primärproducenter i samband med ansökningar, rådgivning eller tillsyn av verksamheter. Inom Länsstyrelsens övriga verksamhet finns kopplingar till merparten av livsmedelskedjans aktörer, både direkt och indirekt. Som exempel kan nämnas säkra livsmedel och en god djurvälstånd genom tillsyn och tillsynsvägledning men också arbete kring frågor som vilt och viltskador samt fiskefrågor. Länsstyrelsen gör också miljöprövningar av verksamheter inom livsmedelskedjan. En annan del är arbete med utveckling av värdefulla natur- och kulturmiljöer som har betydelse för turistnäringen. Andra delar i verksamheten är frågor kring konkurrenskraft hos företag samt krisberedskap.

Länsstyrelsen i Örebro län
Stortorget 22
701 86 Örebro
010-224 80 00
www.lansstyrelsen.se/orebro

Region Örebro län
Box 1613
701 16 Örebro
019-602 70 00
www.regionorebrolan.se

